

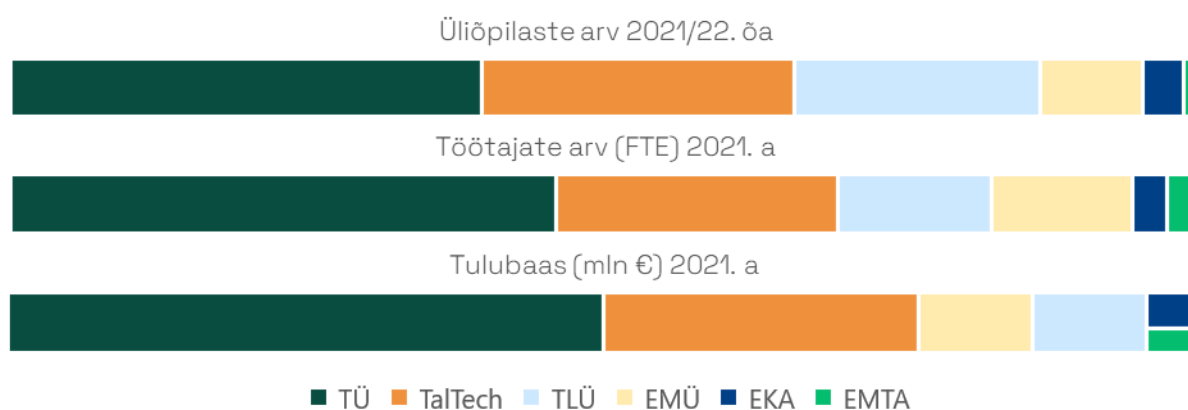
Rektorite Nõukogu ja ülikoolide nõukogude kohtumise taustamaterjal, 25.08.2022

Eesti 18 kõrgkoolis õppis 2021/22. õa 44 611 üliõpilast (kuues avaõiguslikus ülikoolis neist 78%).

Allikas: Haridussilm

Avaõiguslikud ülikoolid on erineva suuruse, tulubaasi ja tegevuste profiiliga.

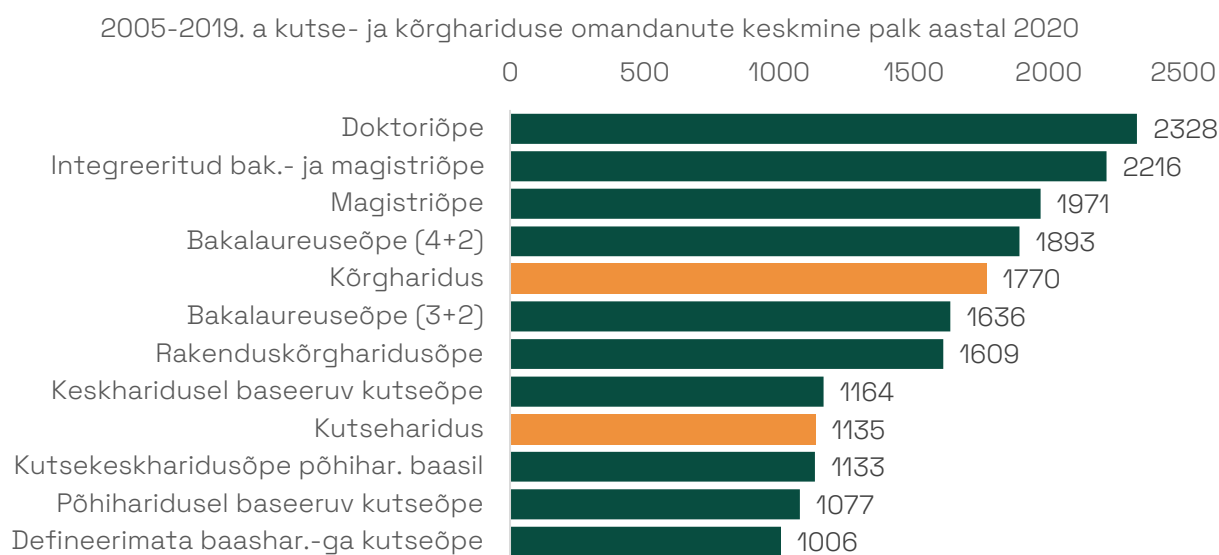
Allikad: Haridussilm, RN andmekogu, ülikoolide majandusaasta aruanded

Eesti ülikoolid on oluline osa Eesti majandusest, panustades kogulisandväärtusena suhtena SKTsse hinnanguliselt 6,4%. Iga Eesti ülikoolidesse investeeritav euro annab riigi majandusele 4,6 eurot tagasi. Ülikoolide üks euro lisandväärtust loob 7 eurot lisandväärtust väljaspool ülikoole. See hõlmab nii ülikoolide otsest majandustegevust kui kaudsemat, lõpetajate kaudu avalduvat mõju.¹

Ülikoolide suurim mõju avaldub kõrgharidusega inimeste tegevuse kaudu. Eesti arengu tagatiseks on oma eluga hästi toime tulevad inimesed, kes väärtustavad meie keele- ja kultuuriruumi, rakendavad oma teadmisi ja oskusi tööturul või ettevõtluses ning osalevad demokraatliku riigi toimimiseks vajalikes ühiskondlikes protsessides.

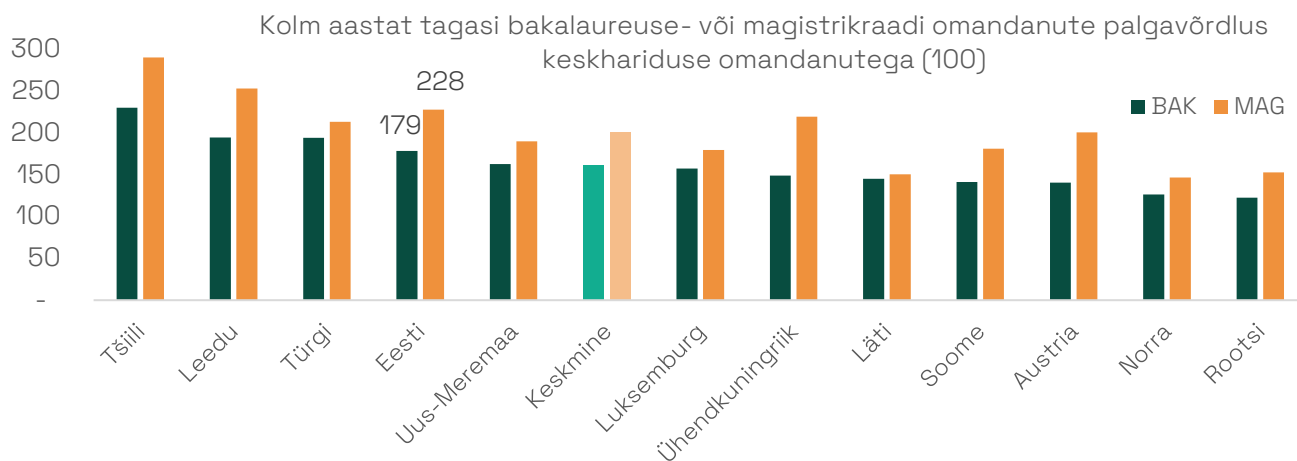
¹ Uuring „Economic Contribution of the Estonian Universities“

Kõrgharidusega inimesed on kõikide näitajate poolest tööturul eelisseisus. Mida kõrgem on lõpetatud haridustase, seda kõrgem on ka keskmine töine sissetulek – Eesti riigi ja inimese enda kulu haridusele on tasuv investeering.

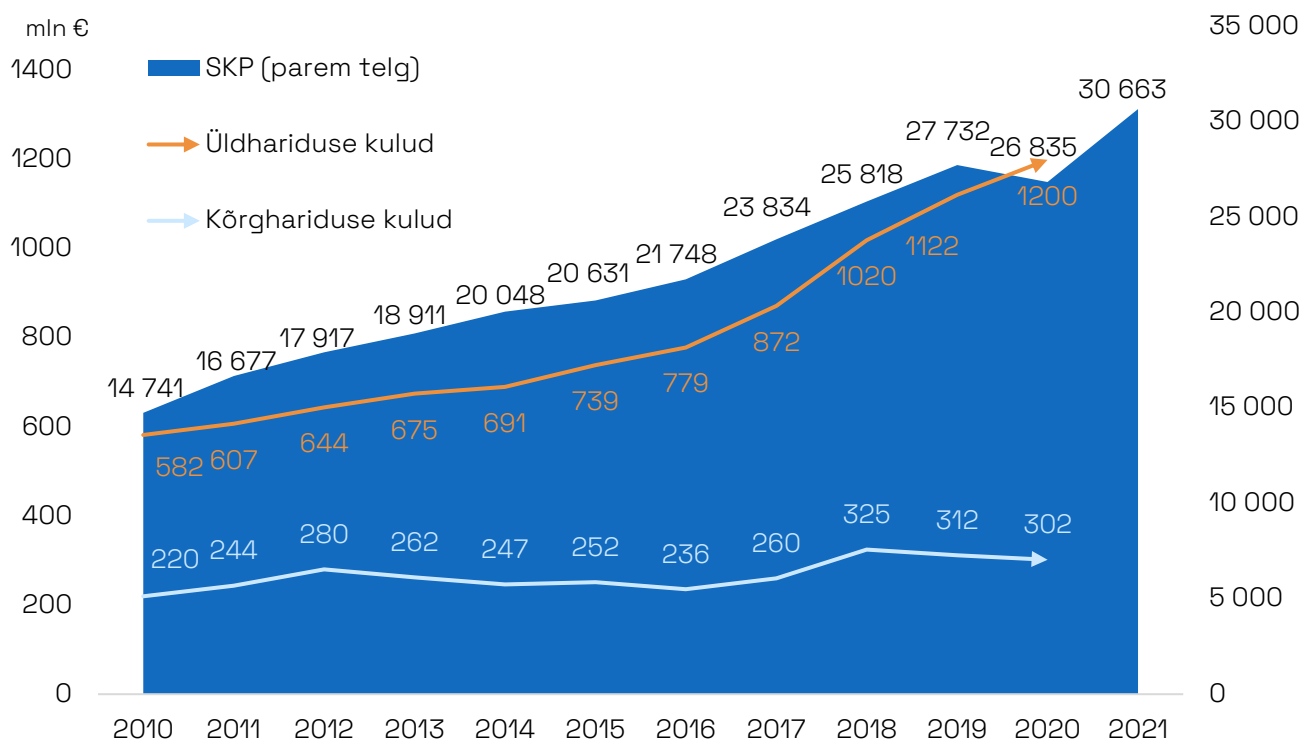
Allikas: Haridussilm (Edukus tööturul)

Bakalaureuse- ja magistrikraadi palgalisa võrreldes keskhariduse omandanutega on Eestis arvestataval tasemel ka rahvusvahelises võrdluses - kolm aastat tagasi bakalaureuse- või magistrikraadi omandanute palgavõrdlus keskhariduse omandanutega (100):

Allikas : OECD „Education at a Glance 2020“

Valitsussektori **kõrghariduskulud** osakaaluna SKPst on õppemaksuta riikides enamasti 1,5-2,5 vahel. Ka Eestis oli see rahastusreformi eel ja ajal 1,5-1,6% SKPst. Alates 2016. aastast on see langenud 1,1%ni. Kõrghariduse tegevustoetus, mis on kõrgharidusõppe korraldamise põhirahastus, on viimasel 5 aastal kasvanud 2–3 korda aeglasemalt kui riigi keskmine palk, üldhariduskooli õpetajate keskmine palk ja SKP.

Allikas: Statistikaamet

Kõrghariduse tegevustoetus ülikoolidele ja rakenduskõrgkoolidele oli 2021. aastal 160 miljonit eurot. 2022. a rahastamine on lahtine, sest halduslepingud ülikoolide ning haridus- ja teadusministeeriumi vahel on veel sõlmimata. Ametis oleva valitsuskoalitsiooni kokkuleppe kohaselt suurendatakse 2022. aastal kõrghariduse rahastamist täiendava 10 miljoni euro võrra. Alates 2023. aastast on plaan suurendada kõrghariduse riiklikku rahastamist 15% aastas. Sellega astutakse oluline samm rahastamises tekkinud vajaku likvideerimiseks, kuid tarvis on ka pikaajalist vaadet kõrghariduse rahastusele.

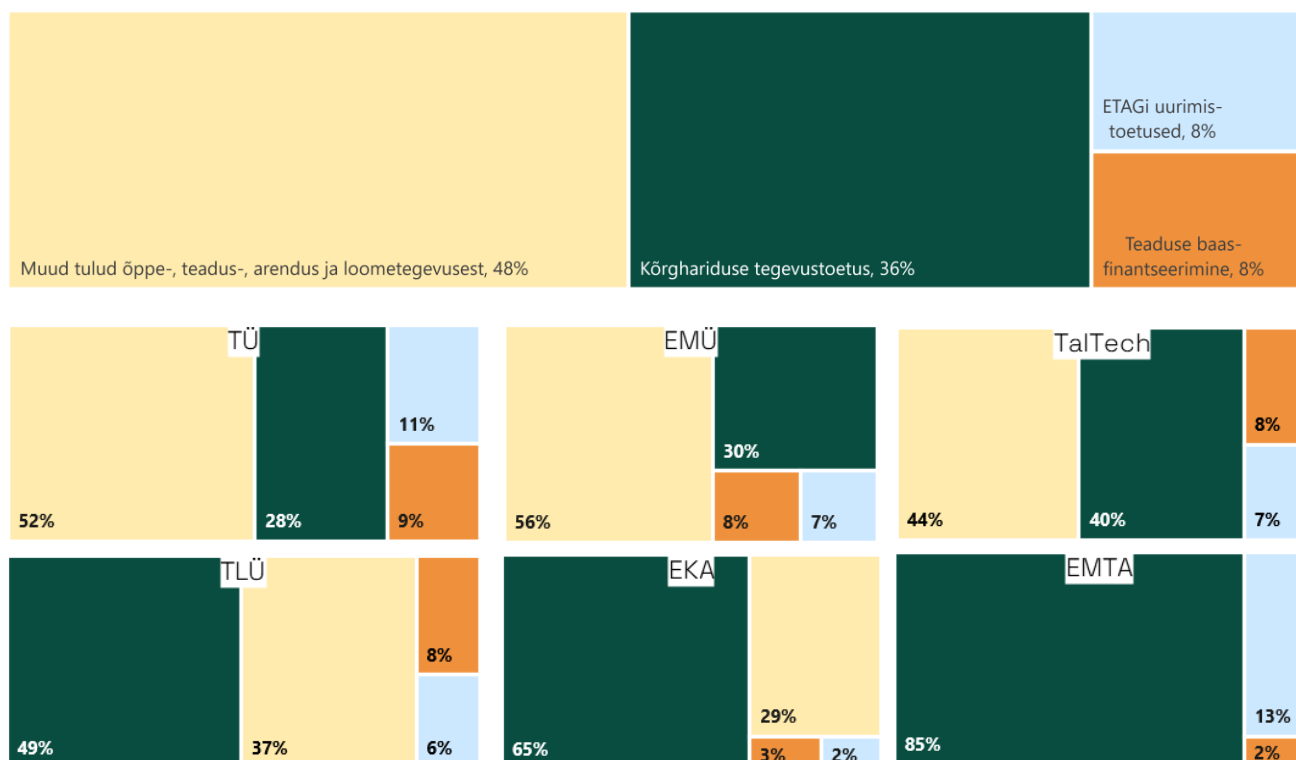
Kõrgkoolide keskseks majandamiseks ja töö korraldamiseks on kaks **riiklikku rahastusinstrumenti** – kõrghariduse **tegevustoetus** õppetööks ning teaduse **baasfinantseerimine** teadustööks. Täiendav ühiskondlik panus kultuuripärandi säilitamisest poliitikakujunduses osalemiseni tuleb samuti katta nendest kahest. Õppetöö korraldamise ja tasustamise määrab kõrghariduse tegevustoetus. Õppetöö fookusega ülikoolides (EMTA) ja rakenduskõrgkoolides katab see suuresti kogu tegevuse (70–90% tuludest).

Suurtes ülikoolides ei määra kõrghariduse tegevustoetus küll kogu finantsilist jätkusuutlikkust, kuid mõjutab õppetegevuse mahtu ja kvaliteeti. Akadeemilisi ja tugitöötajaid on ülikoolides laias laastus pooleks ning tööjõukulud moodustavad kõige suurema osa tegevuskuludest. Seega, kui baasilised rahastusinstrumentid on ülikoolide eelarves alla poole (nt TÜs, EMÜs ja TalTechis), sõltub ülikooli tegevus Eestis väga oluliselt akadeemiliste töötajate tootlikkusest ja suutlikkusest projekte taotlema.

	Tööjõukulude osa tegevuskuludest	Akadeemilise ja tugipersonali vahekord
Tartu Ülikool	52%	52:48
Tallinna Tehnikaülikool	57%	52:48
Tallinna Ülikool	69%	51:49
Eesti Maaülikool	61%	49:51
Eesti Kunstiakadeemia	63%	38:62
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	68%	60:40

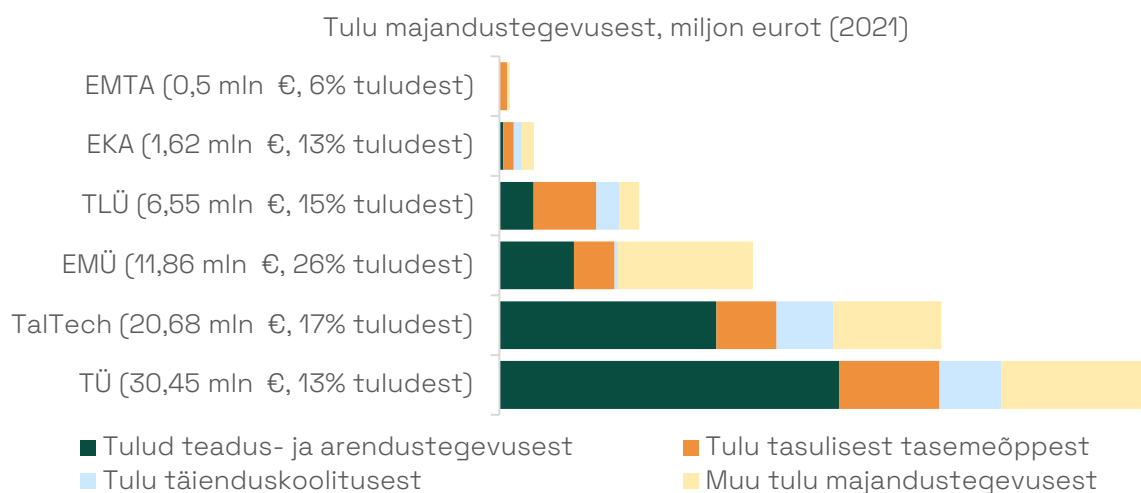
Allikad: ülikoolide majandusaasta aruanded, Rektorate Nõukogu andmekogu

Ülikoolide tegevust mõjutavad riiklikud kõrghariduse ja teaduse rahastusinstrumendid erinevalt. Kui TÜ tuludes on kõrghariduse tegevustoetus alla kolmandiku, siis EMTA jaoks sõltub sellest valdav osa nende eelarvest. Igal rahastusinstrumendil on oma eesmärgid, kasutamise reeglid ja aruandlus, mida järgides ei saa neid eri tegevuste vahel vabalt ümber tõsta. Kõige vähem on reguleeritud kõrghariduse tegevustoetus ja teaduse baasfinantseerimine. Skaala teises otsas on õppe-, teadus- ja loometegevuse projektitulud, kus sageli kontrollitakse nii tulemuste saavutamist kui ka iga kulukomponendi seost projektiga.

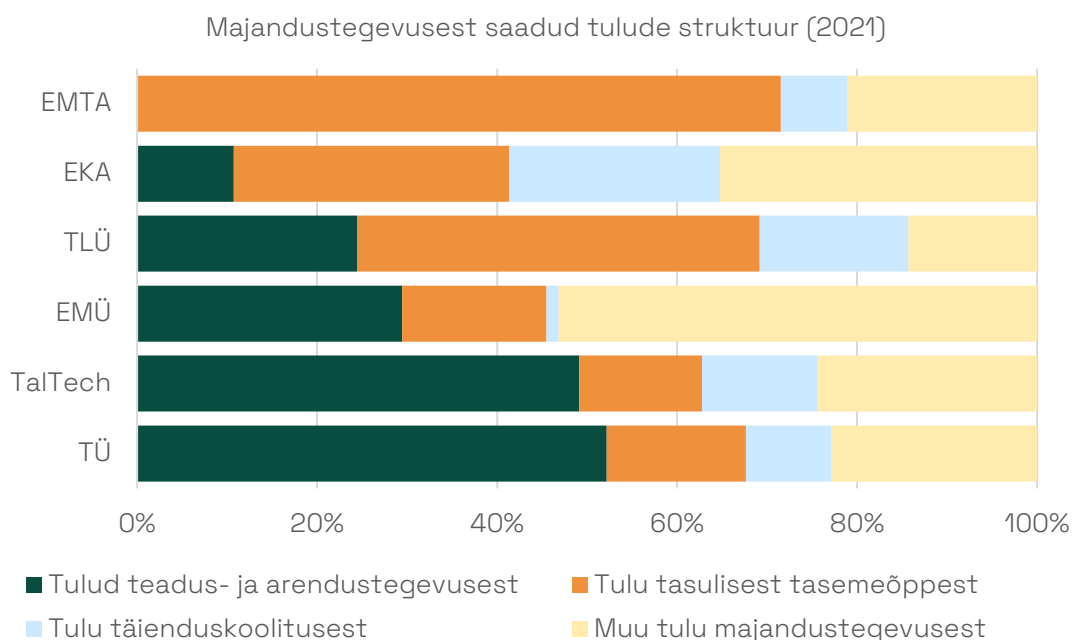

Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal. Selgitused: konkurentsipõhised ETAGi uurimistoetused (grandid) on mõeldud kõrgetasemeliste teadus- ja arendusprojektide ja nendega kaasnevate tegevuste rahastamiseks. Teaduse baasfinantseerimine on ainus keskne teaduse rahastamisinstrument, mis ei ole konkreetsete projektidega seotud.

Eraraha teenimise profiilid ja võimalused on ülikoolides erinevad.

Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal

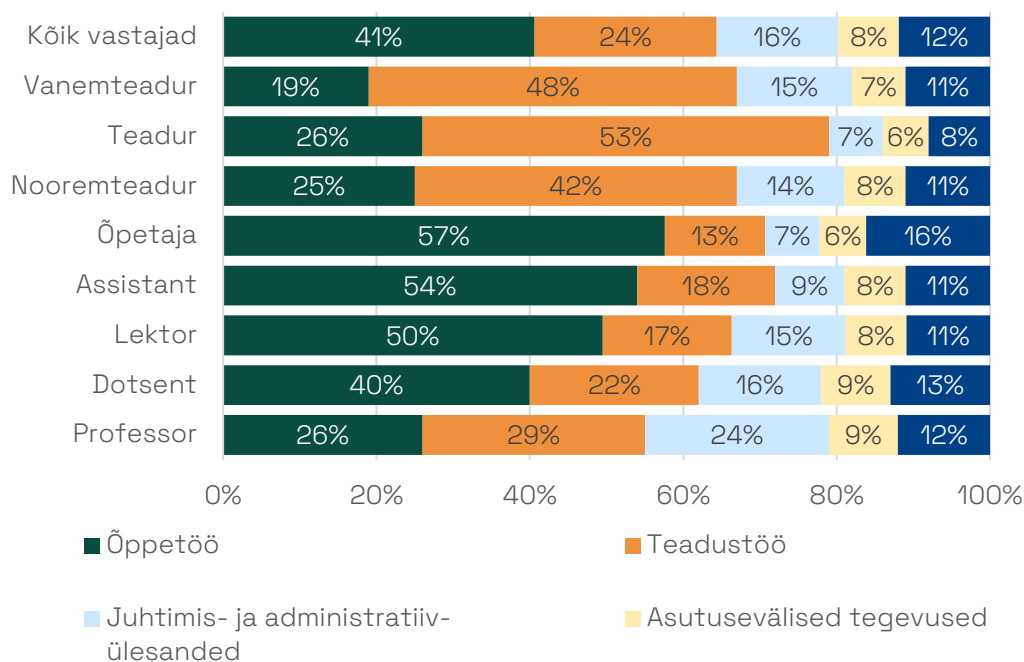
Allikas: Ülikoolide esitatud andmed majandusaasta aruannete andmete põhjal

Akadeemiliste töötajate tööülesanneteks on õppe- ja teadustöö, oma valdkonna ja organisatsiooni juhtimise, korralduse ja populariseerimisega seotud ülesanded, osalemised avaliku sektori kogudes ja töörühmades, sõnavõttud ja esinemised konverentsidel, nõustamis-vm teenused.

Nende ülesannete ulatus ja tööga kaasnev vastutus varieerub nii ametikohtade vahel kui ka nende sees. Akadeemiliste töötajate ajakasutuse uuringud² näitavad, et sisuliselt kõikidel

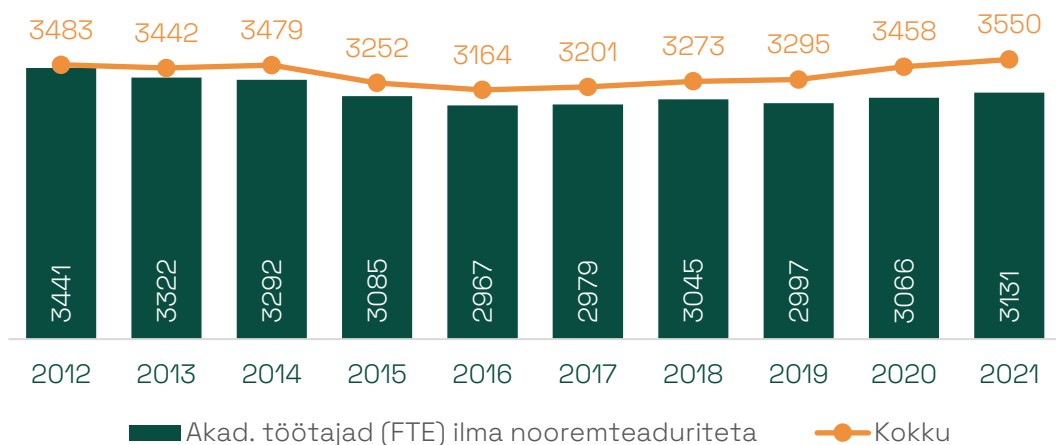
² PRAXIS „Akadeemilised töötajad teadmusühiskonnas“, 2019; <http://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/04/APIKS-Eesti-2019.pdf>; PRAXIS „Eesti õppejõud 2012“; <https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/04/2013-Eesti-oppejoud-2012.pdf>

ametikohtadel on kasvanud teadustegevuse maht ja administratiivne töö, kuid õppetööle pühendatud aeg on viimastel aastatel vähenenud. Teadustöö tulemuste seisukohalt on see kindlasti hea, aga arvestades kõrghariduse ulatuslikku mõju peame tagama tingimused, mis võimaldavad õppetööle rohkem aega pühendada.

Allikad: *Praxise uuringud „Akadeemilised töötajad teadmusühiskonnas“, 2019 ja „Eesti õppejõud 2012“.* Selgitus: varasemad dotsendid on liikunud uutes karjäärimudelites kas vanemlektori või „professor, R3“ rühma.

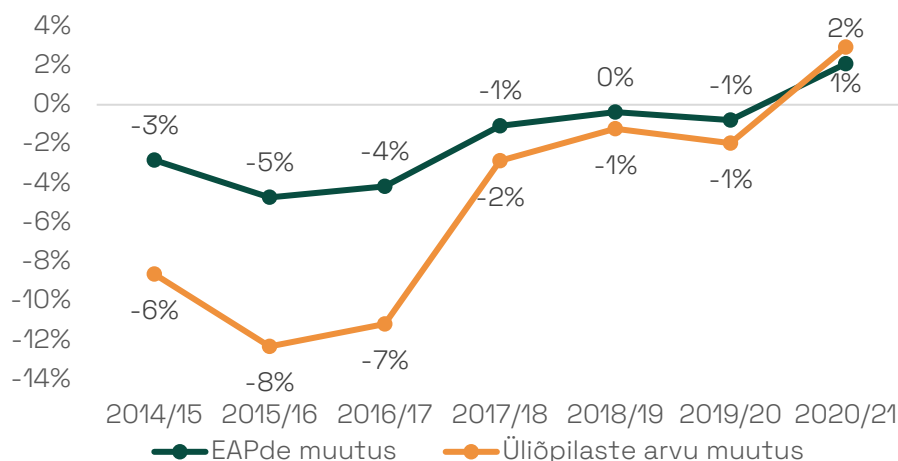
Avaõiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate arv (FTE) on viimastel aastatel kasvutrendis peamiselt doktorantidele töötaja staatuse andmise tõttu. Doktorante kõrvale jättes on ülikoolid endiselt täna väiksemad kui enne kõrgharidusreformi. Töö maht ja tulemused on samal ajal kasvanud.

Allikad: *Rektorite Nõukogu andmekogu*

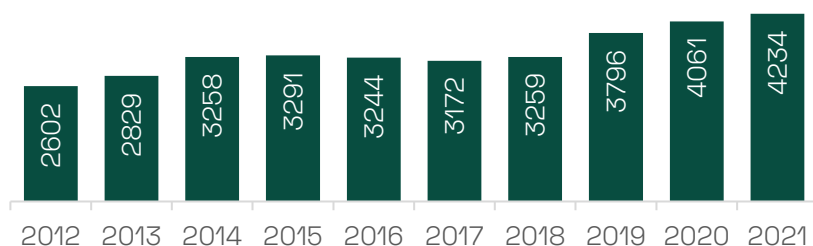
Akadeemiliste töötajate tootlikkuse kasv paistab silma ennekõike teadustöö mahtudest ja tulemustest. Tasemeõppe maht küll vahepealsetel aastatel vähenes, aga vähem kui muutus üliõpilaste arv.

Ülikoolid annavad tasemeõppes ühes õppeaastas välja ca 1,6 miljonit EAPd. Kõrgharidusreformi järgsetel aastatel ei langenud iga-aastaselt EAPde arv nii palju kui üliõpilaste arv.

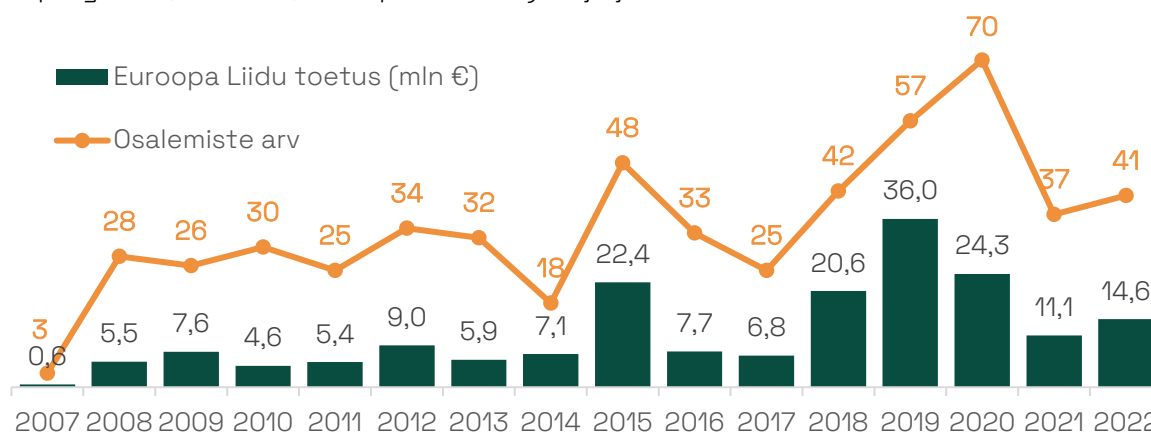
Allikas: ülikoolide andmed EAPde kohta; andmetes ei kajastu EMTA andmed.

Teadus- ja arendusasutuste baasfinantseerimisel arvesse võetavate publikatsioonide arv avaõiguslikes ülikoolides on pidevalt kasvanud.

Allikas: Teadussilm

Avaõiguslike ülikoolide osalemine EL teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammides (7. raamprogramm, Horisont, Euroopa Horisont) on järjest kasvanud.

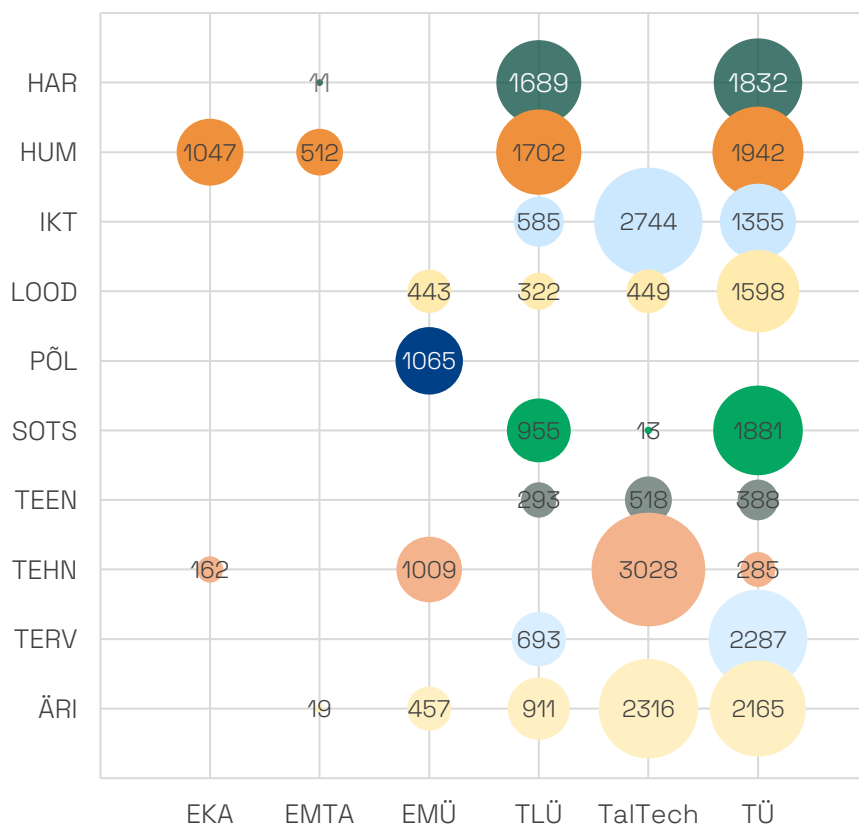

Allikas: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/horizon-dashboard>. Andmed e-corda self-service BI-st; seisuga 20.05.2022, alla laetud 16.08.22

Ülikoolide õppe valdkondlikud mustrid on erinevad. Valdcondade sees, õppekavagruppide ja õppekavade tasemel on spetsialiseerumist veelgi enam. Tasakaalu otsimine erialase diskussiooni ja koostöö võimalikkuse, aga ka regionaalsete vajaduste toetamise ning teiselt poolt õppe koondamisest oodatava võimaliku kokkuhoiu vahel on pidev protsess. Üliõpilaste

valikutest, riigi ja tööandjate ootustest ning ülikoolide enda sihtidest tulenevalt on need mustrid ajas muutuvad.

Üliõpilaste arv õppevaldkondade lõikes 2021/22. õa

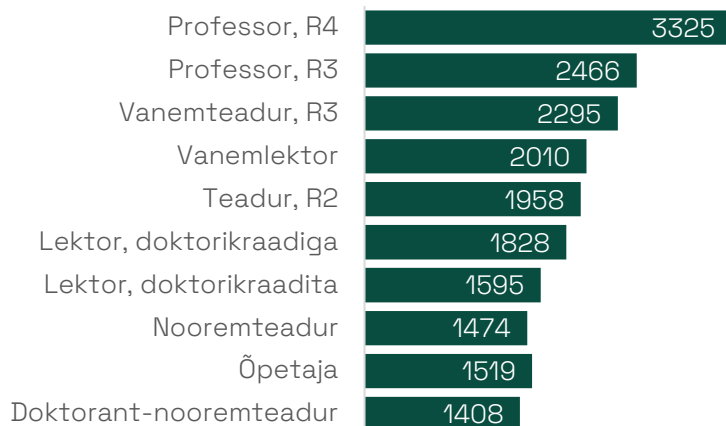

Allikas: Haridussilm

Teadlaste ja õppejõudude **järeikasvu** mõjutab nii **vastuvõetavate doktorantide arv, doktoriõppe edukus** kui ka **palgatase** ülikoolides ja väljaspool.

Ülikoolides makstavad töötasud erinevad ametikohtade lõikes, kuid palkade loogiline seos suuremate (kvalifikatsiooni)nõuete, tööülesannete ja vastutusega on selgelt eristatav. Ametikohtade sees on võimalik ka tootlikkusest või rahastajast sõltuv varieeruvus. Näiteks mõjutavad professori ametikoha keskmist palka (ja varieeruvust) lisaks projektide hulgale ka nende tingimused – nt ERA Chair meetmest loodaval professori ametikohal on töötasu pigem rahvusvahelisel kui Eesti tasemel.

Akadeemiliste töötajate **mediaanpalgad** näitavad, et palgaperspektiiv ülikoolide juures ei ole hea – eriti karjääri alguses ja õpetamise fookusega ametikohtadel. Avaõiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate mediaanpõhipalga 2021. a. andmed näitavad, et pooled doktorikraadiga lektorid teenivad vähem kui 1800 eurot ja magistrakraadiga vähem kui 1600 eurot kuus.

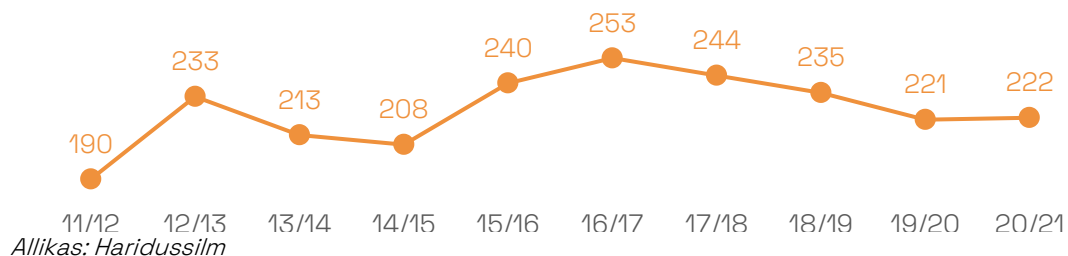
Allikas: RN andmekogu

Kõige suurem osa vilistlastest tegutseb nii väljaspool ülikooli kui ülikoolis. Töötasu saadakse väljastpoolt ülikooli üle 300€ kuu kohta enam. Doktoritõppe lõpetanutele tehtud väljamaksetest tuleb ca 65% väljastpoolt ülikooli ja vastav brutotulu on 1,8 kordne.

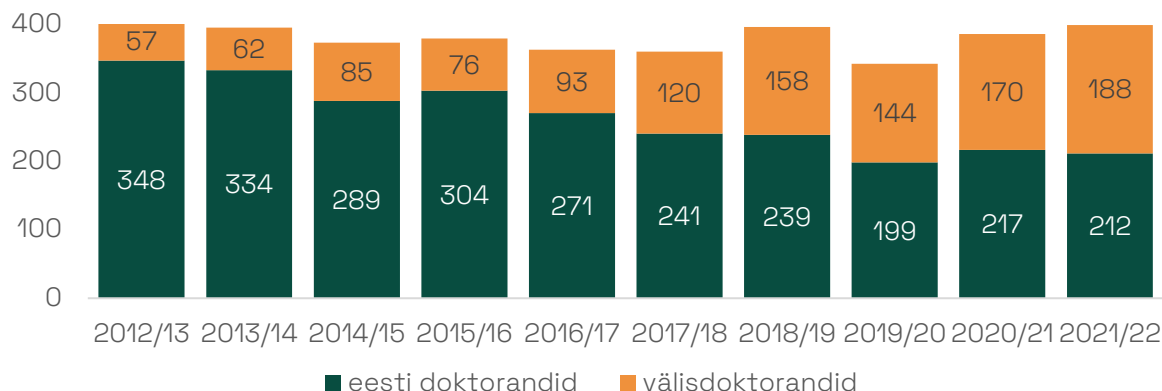
Allikas: Statistikaamet

Kaitstud doktorikraadide arv ei ole jõudnud eesmärgiks seatud 300 kaitsmise lähedale.

Viimasel viiel aastal on doktoritõpingute katkestajate arv langevas trendis, langenud on ka katkestajate osakaal doktorantide arvust (13%lt 8%le). 6 aasta jooksul jõuab kaitsmiseni kuni kolmandik vastuvõetud doktorantidest (viimase 4 aasta andmetel 28%-33%).

Õppejõu töö vähene väärtustamine ja leviv arusaam kõrghariduse alarahastusest viivad selleni, et Eesti noored ei astu doktorantuuri. Aastatel 2012–2021 on eesti üliõpilaste **vastuvõtt** doktorantuuri kukkunud koguni 39% võrra. Seda on ülikoolid kompenseerinud välisdoktorantide vastuvõtuga.

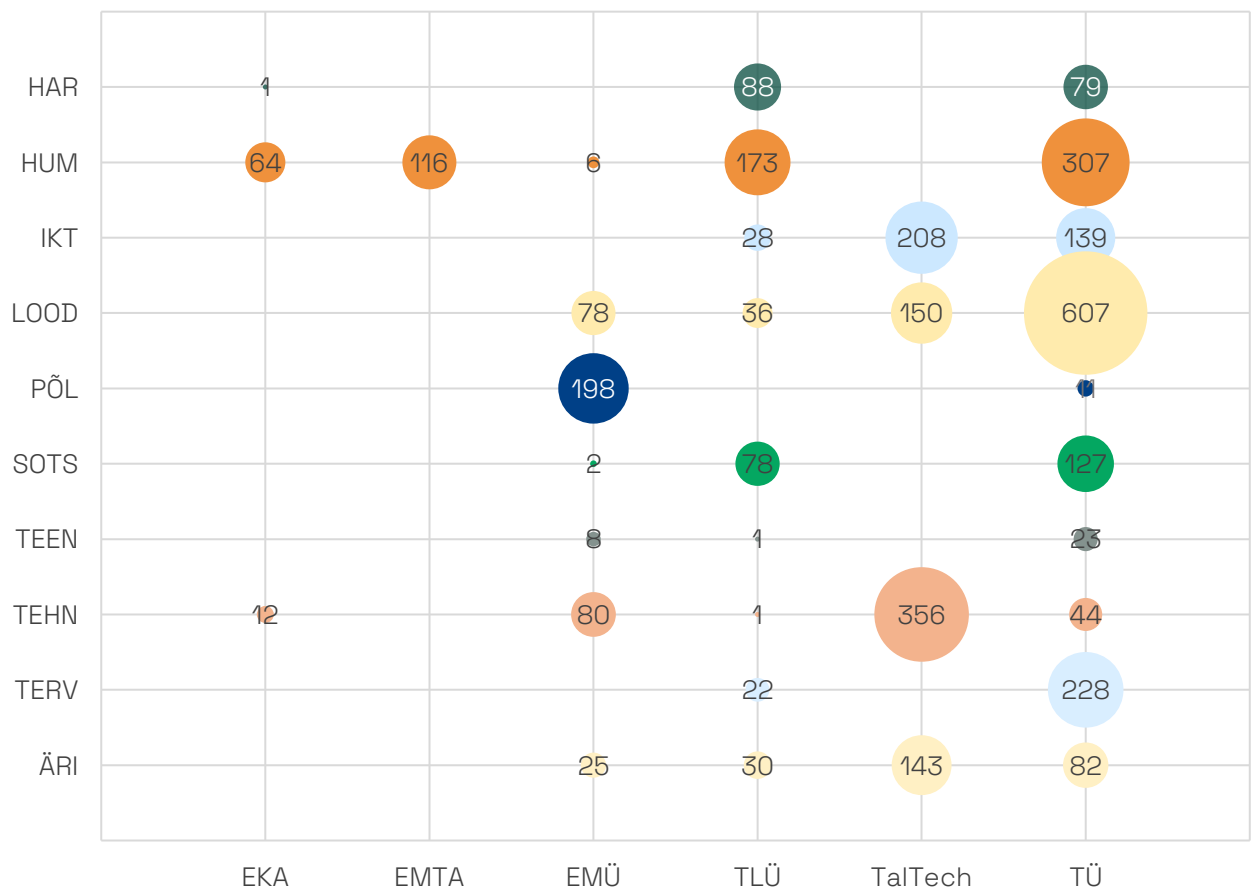
Allikas: Haridussilm

BREXITI-eelse Euroopa Liidu keskmisel tasemel järelkasvuks peaks doktoriõppe vastuvõtt olema suurusjärgus 500 doktoranti (2021/22. õa vastuvõtt oli 400).

	Doktoriõppe vastuvõtt tuhande 25-29 kohta	Lõpetajate suhe 4 a varem vastuvõetutesse
Horvaatia	13	0,2
Šveits	10	0,8
Portugal	9	0,5
Saksamaa, Island, Ühendkuningriik	8	0,5; 0,8; 0,5
Hispaania, Taani, Austria	7	1,4; 0,8; 0,7
Norra, Iirimaa, Sloveenia, Tšehhi, EL28	6	0,8; 0,8; 0,8; 0,5; NA
EL27, Rootsi, Soome, Kreeka, Prantsusmaa	5	NA; 1; 1,1; 0,6; 0,7
Slovakkia, Bulgaaria, Ungari, Eesti, Rumeenia, Läti	4	0,6; 0,6; 0,6; 0,4; 0,2
Luksemburg, Itaalia, Küpros, Holland, Leedu, Poola, Türgi	3	1,4; 0,7; 0,6; NA; 0,6; 0,2; 0,8
Belgia	2	NA

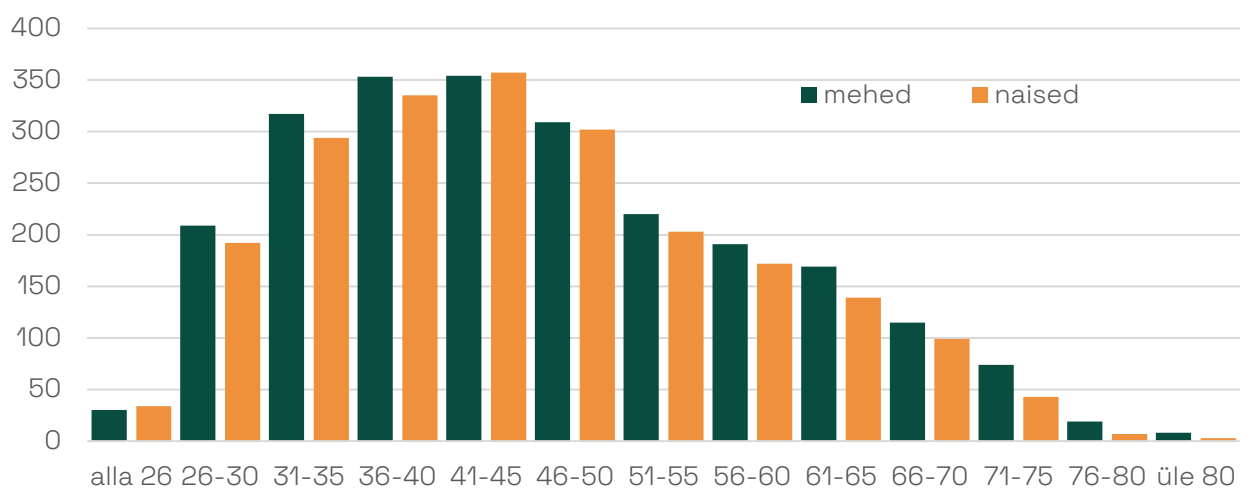
Allikas: doktoriõppe maht ja lõpetajate ning vastuvõetute suhe eri riikides 2018. andmetel on arvatatud OECD andmete põhjal

Valdkonnaga seotud akadeemiliste töötajate jaotus näitab, kui vähestel õlgadel püsib oluline osa eri valdkonna teadmises Eestis.

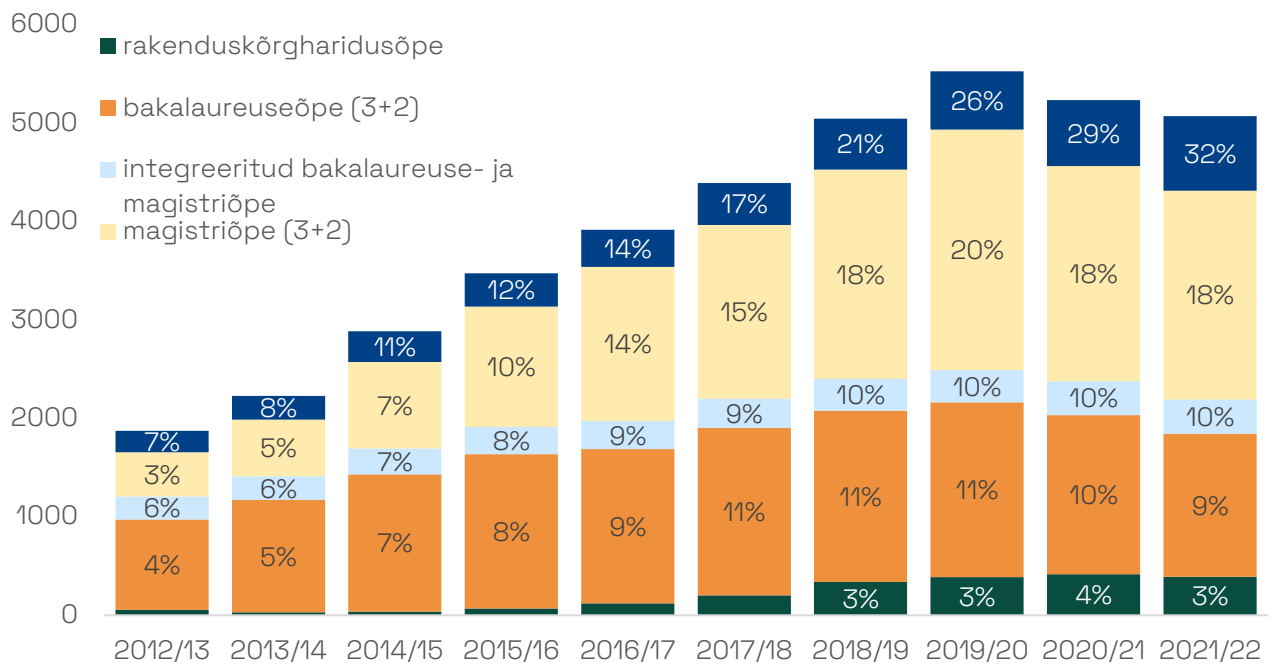
Allikas: RN andmekogu

Akadeemilistele töötajatele on iseloomulik töötamine kõrge eani, aga ligi veerand neist on pensionieas või sinna lähiaastatel jõudmas.

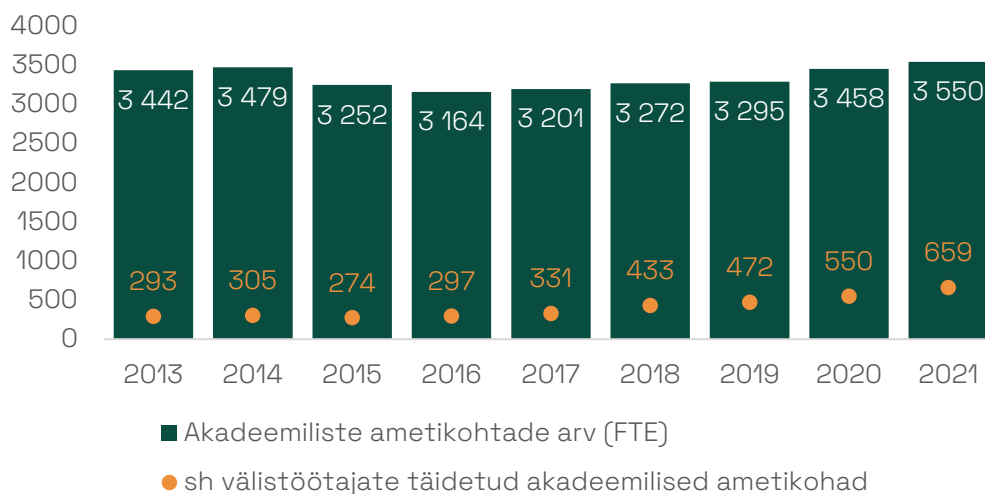
Allikas: RN andmekogu

Rahvusvahelistumine on ülikoolide toimimise loomulik osa. Eesti ülikoolid on viimase kümnendi jooksul kujundanud õpi- ja töökeskkonna, kus ka neil üliõpilastel, kes ise õpingute ajal väliskogemust omandada ei saa, on võimalik saada kasu rahvusvahelisest õpikogemusest kodus. Välisüliõpilased võimaldavad meid teiste riikidega võrrelda, kasvatavad nõudlikkust, loovad kontakte, toetavad Eesti keele ja kultuuri tustust mujal ning kasvatavad Eesti sõpru kogu maailmas. Välisüliõpilaste arv on viimase kümne aastaga kasvanud 2,7 korda. Arvuliselt kõige rohkem on välisüliõpilasi magistriõppes, välisüliõpilaste osakaal on suurim doktoriõppes (32%).

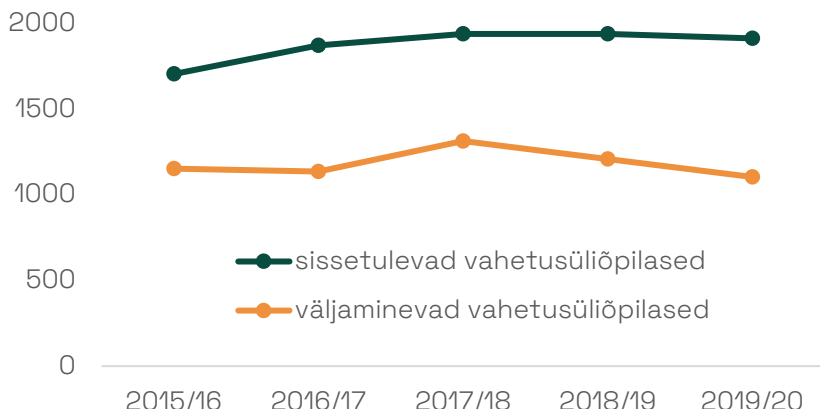
Allikas: Haridussilm

Avaõiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate hulgas on kasvanud välistöötajate täidetud ametikohtade arv ja osakaal. Kui 2013. a oli 300 ametikohta (9%) täidetud välistöötajatega, siis 2021. a vastavalt 659 ametikohta (19%).

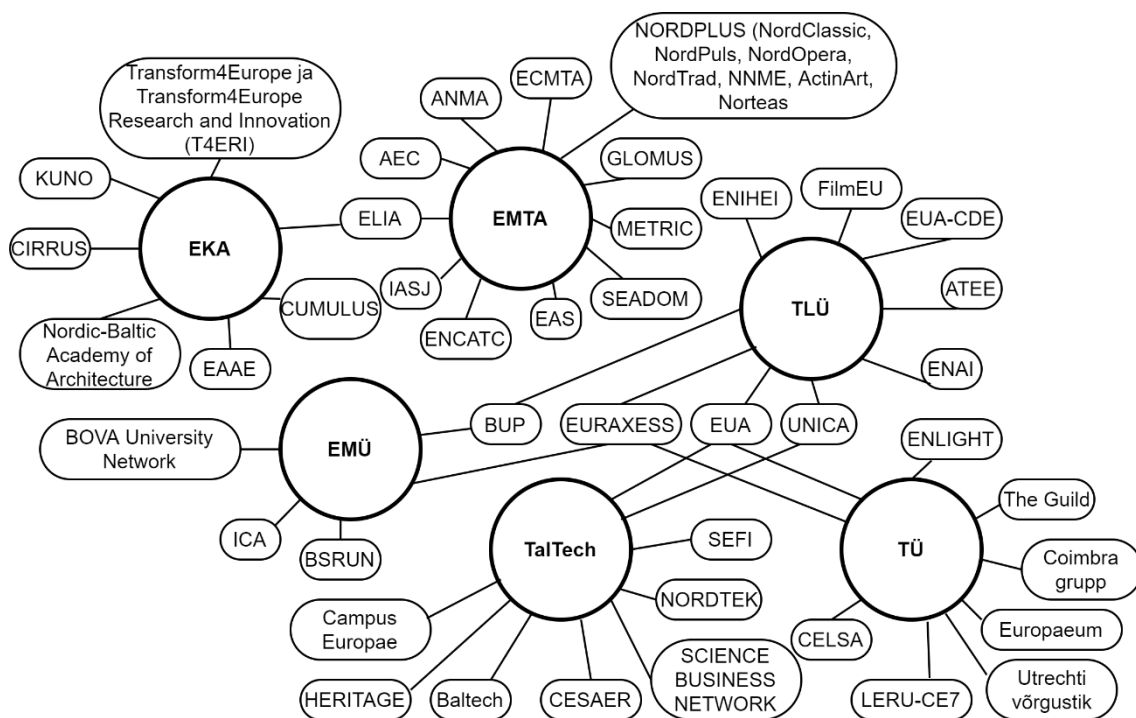
Allikas: RN andmekogu

ERASMUS+ õpiränne võimaldab rikastada Eesti üliõpilaste haridust, muutes nende hariduse individuaalsemaks ja Eesti jaoks tervikuna mitmekesisemaks.

Allikas: Euroopa Komisjon

Avaõiguslike ülikoolide rahvusvahelised koostöövõrgustikud

Allikas: avaõiguslikud ülikoolid

Kolm ülikooli (TÜ, TalTEch, EKA) osalevad Euroopa ülikoolide allianssides, mis on loodud eesmärgiga tugevdada strateegilist rahvusvahelist koostööd ülikoolide vahel ennekõike just kõrghariduse arendamiseks. TÜ osaleb võrgustikus ENLIGHT, TalTEch võrgustikus EuroTeq ja EKA võrgustikus Transform4Europe.